שׁוּפְתָּא בְּקוֹפְּינָא דְּמָרָא – אפילו הבית יד התקוע בראש המעדר בחוזק, רַפְיָא – נעשית אחיזתו רפויה מחמת חום הרוח המזרחית שמייבש אותו. והיינו בין אחים, בין דברים שמהודקים אחד לשני כאחים, יפריא, ירופף את אחיזתם. ואילו רַב יוֹסֵף אָמַר, אֲפִילּוּ סִיכְתָּא בְּדָפְנָא – מסמר שתקוע בחוזק בדופן, רַפְיָא – נעשה רפוי, מחמת שחום הרוח המזרחית מייבש את המסמר. ואילו רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, אֲפִילּוּ קַנְיָא בְּכוּפְתָּא – קנה הארוג בסל העשוי מנצרים, רַפְיָא – נעשה רפוי, מחמת שחום הרוח המזרחית מייבש את הסל.

הדרן עלך כל הגט

פרק רביעי - השולח

משנה

משנתינו עוסקת באדם ששלח גט לאשתו, ורוצה לבטלו. הַשּׁוֹלֵחַ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ על ידי שליח, וְהִגִּיעַ בַּשָּׁלִיחַ – והשיג את השליח לפני שמסר לה את הגט, אוֹ שֶׁשָּׁלַח אַחֲרָיו – אחרי השליח שהגט אצלו, שלח שָׁלִיחַ אחר, וְאָמַר לוֹ הבעל [או השליח האחר בשם הבעל], 'גֵּט שֶׁנָּתַתִּי לְךָ בָּטֵל הוּא', חֲרֵי זֶה בָּטֵל, ואם נתנו השליח לאשה, אינה מגורשת.

ובן אם קִדֵּם הבעל את השליח ורץ לפניו ובא אֵצֶל אִשְׁתּוֹ לפני שבא אליה השליח, אוֹ שֶׁשָּׁלַח אֵצְלָהּ שָׁלִיחַ אחר, וְאָמַר לָהּ הבעל, או השליח האחר, 'גֵּט שֶׁשָּׁלַחְתִּי לָךְ ועדיין לא בא אליך, בָּטֵל הוּא', חֲרֵי זֶה בָּטֵל.

במה דברים אמורים, דווקא אם ביטלו קודם שבא הגט לידה, אבל אִם רוצה לבטלו מִשֶּׁהִגִּיעַ [–לאחר שהגיע] הַגֵּט לְיָדָהּ, שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטְּלוֹ מפני שכבר נתגרשה כשבא הגט לידה.

המשנה מתארת את הנוהג הקדום בביטול גט, ומה שתיקנו ושינו בזה: בָּרִאשׁוֹנָה – בזמנים קדומים, בעל ששלח גט לאשתו ורצה לבטלו, לא היה מקפיד לבטלו דווקא בפני השליח או בפני האשה, אלא חָיָה עוֹשֶׂה בֵּית דִּין – מושיב שלושה דיינים, אף שהוא מְמָקוֹם אַחֵר שלא בפני האשה, וּמְבַטְּלוֹ להגט בפניהם. עד שֶׁהִתְקִין רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן שֶׁלֹּא יְהוּ [–יהיו] עוֹשִׂין כֵּן, לבטל גט שלא בפני השליח או האשה, מִפְּנֵי תִּיקּוּן הָעוֹלָם, שכיון שהשליח לא היה יודע שנתבטל הגט, היה מסרו לאשה, והיתה נישאת לאחר, והיו הבנים הנולדים ממזרים, שהרי הגט בטל ומבוטל.

גמרא

הגמרא מדייקת לשון משנתינו 'והגיע בשליח': 'הִגִּיעוֹ' לֹא קָתָנֵי – לא שנה התנא במשנה לשון 'הגיעו', שמשמעותו שהבעל התכוין להגיע אליו, ורדף אחריו והשיגו, אֶלָּא שנה 'הִגִּיעַ', שמשמע וַאֲפִילּוּ מִמֵּילָא – שאפילו אם הגיע אליו שלא במתכוין, כגון ששהה השליח בדרך ונזדמן הבעל לאותו מקום, וכשראהו ביטל את הגט, אף באופן זה הגט בטל, וְלֹא אָמְרִינַן לְצַעוּרֵהּ הוּא דְּקָא מְבַזְּיוֹן, כלומר, שהיה מקום לומר באופן זה שכוונת הבעל רק לעכב את הגט זמן מה בכדי לצער את אשתו ולא לבטלו לגמרי, שאילו היתה כוונתו כן הרי היה רודף אחרי השליח לבטלו, ומשמיענו התנא [בלשון 'הגיע'] שאין אומרים כן, אלא הגט בטל.

הגמרא דנה בהמשך דברי המשנה, ששנינו, 'אוֹ שֶׁשָּׁלַח אַחֲרָיו שָׁלִיחַ' הגט בטל, לָמָּה לִי – מדוע הוצרך התנא לשנותו, והלא כבר שנינו שאף אם פגש את השליח באקראי וביטל את הגט, הגט בטל, ואם כן בודאי אם טרח ושלח שליח לכך, הגט בטל. משיבה הגמרא שיש בזה חידוש, כי מַהוּ דִּתֵּימָא – היינו סבורים דְּלֹא אַלְּימָא שְׁלִיחוּתֵיהּ דְּרַתְרָא מְשַׁלֵּיחוּתֵיהּ דְּקַמָּא דְּלָבְטְלֵיהּ – אין כח שליחות השני חזק יותר משליחות הראשון [שהרי אף הראשון נשלח בידי הבעל כמותו], ולא יוכל לבטל את הראשון, קָא מַשְׁמַע לָן שאף על ידי שליח אפשר לבטל את הגט.

הגמרא מבררת את החידוש בהמשך דברי המשנה, ששנינו, 'קֹדֶם הוּא [–הבעל עצמו] אֵצֶל אִשְׁתּוֹ וביטל הגט בפניה הרי זה בטל, לָמָּה לִי, והלא אפשר לדעת זאת מהדין הקודם שאם מודיע לשליח על ביטול הגט הרי זה בטל, ואינו אומר זאת בכדי לצער האשה בלבד. משיבה הגמרא, מַהוּ דִּתֵּימָא, כִּי לֹא אַמְרִינַן לְצַעוּרֵהּ קָא מְבַזְּיוֹן – אימתי אין אנו אומרים שכוונתו רק לצער את אשתו, חֲנִי מִילֵּי – היינו דווקא כשמודיע זאת לְשָׁלִיחַ, אֲבָל כאשר הוא מודיע זאת לְדִידָהּ – לאשה עצמה, וַדַּאי לְצַעוּרֵהּ קָא מְבַזְּיוֹן – אין כוונתו לבטל את הגט אלא רק לעכבו כדי לצערה, ואין הגט בטל, קָא מַשְׁמַע לָן התנא שאף בשמודיע לאשה עצמה הגט בטל.

הגמרא מוסיפה לברר את החידוש בהמשך דברי המשנה, ששנינו 'אוֹ שֶׁשָּׁלַח אַצְלָהּ שָׁלִיחַ' הגט בטל, לָמָּה לִי. למה נחלק בין המבטל בעצמו בפני האשה לבין השולח שליח לכך. משיבה הגמרא, מַהוּ דִּתֵּימָא, דווקא אֵיהוּ – הבעל בעצמו, הוּא דְּלֹא טָרַח אַדַּעְתָּא לְצַעוּרֵהּ – רק הוא בעצמו לא יטרח אך ורק כדי לצערה, ולכן כשטרח ובא אצלה, אנו מבינים שכוונתו כנה לבטל הגט, אֲבָל אם שלח שָׁלִיחַ אליה, דְּלֹא אִיכְפַּת לֵיהּ כִּי טָרַח – שלא איכפת לבעל מטירחתו של השליח, שמא נאמר באופן זה שבַּוַדַּאי לְצַעוּרֵהּ קָא מְבַזְּיוֹן, ואין כוונתו לבטל הגט, קָא מַשְׁמַע לָן התנא, שאף בששולח שליח, נתכוין לבטל הגט, והגט בטל.

הגמרא ממשיכה ומבררת החידוש בדין האחרון שבמשנה, ששנינו, אִם מִשֶּׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ, אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטְּלוֹ. והרי זה פְּשִׁיטָא, שכבר נתגרשה והיאך יבטל עתה את הגט. משיבה הגמרא, לֹא צְרִיכָא – לא הוצרך התנא להשמיענו באופן רגיל שבא הבעל אחר הגירושין כדי לבטל הגט, אלא מדובר באופן דְּמֵהֲדַר [–שחזר] עֲלֵיהּ מֵעֵיקָּרָא לְבַטּוֹלֵי – שלפני הגירושין כבר חיפש את השליח, ולא עלה בידו למוצאו, מַהוּ דִּתֵּימָא, אִינַּלְאֵי מִלְּתָא לְמִפְרַע דְּבַטּוֹלֵי בָּטְלֵיהּ – כשמודיעו על הביטול, הדבר מוכיח שכבר מתחילה כשחיזר אחריו היה בלבו לבטלו, ואם כן נתבטל הגט למפרע מאותה שעה, קָא מַשְׁמַע לָן התנא שאין אלו אלא דברים שבלב שאינם דברים, והגט קיים.

בברייתא שלפנינו יתבאר באלו לשונות מבטל הבעל את הגט: תָּנוּ רַבָּנָן, אם אמר הבעל לשליח או לאשה, גט ששלחתי בָּטֵל הוּא, או שאומר אִי אִיפְּשִׁי בּוֹ – אין רצוני בו, דִּבְרֵיו קַיָּימִין והגט בטל. שמשמעות לשונות אלו שהוא מבטל את הגט מכאן ואילך. אבל אם אמר פָּסוּל הוּא, או שאמר אֵינוֹ גֵּט, הדין בזה הוא שלֹא אָמַר כְּלוּם, ואין הגט בטל. לפי שאין במשמעות לשונו שהוא מבטלו, אלא רק מוציא עליו שם פסול ושאינו גט, אבל הרי באמת לא היה בגט שום פסול עד עתה, ונמצא שאין דבריו אלא מילים ריקניות ואין מועילות כלום. ואם נתן השליח את הגט לאשה הרי היא מגורשת.

הגמרא מבררת דברי הברייתא, לְמֵימְרָא דְּ'בָטֵל' לִישָׁנָא דִּלְבַטְּיל מַשְׁמַע – מן הברייתא נראה שהלשון 'בטל' משמעו שהגט יתבטל, וקשה, וְהָאָמַר – והרי אמר רַבָּה בַּר אֵיבוּ אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, וְאָמְרֵי לָהּ ויש שאמרו שֶׁאָמַר זאת רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, הַמְקַבֵּל מַתָּנָה מחברו, שֶׁאָמַר לְאַחֵר שֶׁבָּאתָה מַתָּנָה לְיָדוֹ וזכה בה, 'מַתָּנָה זוֹ שקיבלתי עתה מִבְּטוּלָךְ', או שאמר 'תִּיבָּטֵל', או שאמר 'אִי אִיפְּשִׁי בָהּ', בכל הלשונות האלו שהן לשון עתיד, לֹא אָמַר כְּלוּם, והמתנה קיימת בעל כרחו, משום שאין יכול לחזור בו לאחר שכבר זכה בה. אולם אם אמר בלשון עבר, כגון שאמר 'בְּטֵלָה הֲוָיָא', או שאמר 'אֵינָהּ מַתָּנָה', דִּבְרֵיו קַיָּימִין, והמתנה חוזרת לנותן, מפני שמשמעות דבריו היא שמעולם לא נתכוין לזכות בה ואינה שלו, ונאמן בזה משום שהודאת בעל דין כוחה יפה כמאה עדים. עד כאן דברי רב ששת.

ומזה מקשה הגמרא, אַלְמָא – הרי מוכח שלשון 'בָּטֵל' מַעֵיקָּרָא מַשְׁמַע – משמעו שכבר נתבטל מקודם, ולא מכאן ואילך, ואם כן איך ניתן ליישב זאת עם העולה לכאורה מהברייתא שלשון 'בטל הוּא' משמעו החלת ביטול מכאן ואילך.

מתרצת הגמרא, אָמַר אַבָּיֵי, תֵּיבַת בָּטֵל

שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת מַשְׁמַע – יכול להשתמע ממנה אחת משתי לשונות, אפשר שיהיה מַשְׁמַע ממנה לשון עבר, כלומר דְּבָטֵל כבר, ולכן אמר רב ששת שהמתנה מתבטלת בלשון זה. וְאפשר שיהיה מַשְׁמַע לשון עתיד, כלומר דְּלִיבַּטֵּיל להבא, ולכן נתבאר בברייתא לעיל שאפשר לבטל גט בלשון זה. שלשון 'בטל' כולל את שתי המשמעויות, ולכן, לְגַבֵּי ביטול גֵּט, אנו אומרים שבודאי לִישָׁנָא דְּמַהֲנֵי בֵּיהּ קָאָמַר – נתכוין ללשון שמועיל לביטול הגט, דהיינו לשון עתיד, וכן לְגַבֵּי מַתָּנָה, ודאי לִישָׁנָא דְּמַהֲנֵי בָּהּ קָאָמַר, דהיינו לשון עבר.

הגמרא להלן דנה במי שבא לבטל שליחות מתנה: אָמַר אַבַּיֵי, נְקִיטִינַן – מקובל בידינו מרבותינו, שְׁלִיחַ שנשלח להוליך מַתָּנָה, חֲרֵי הוּא כְּשָׁלִיחַ הַגֵּט, שגם השולח מתנה יכול לבטלה קודם שתבוא לידי המקבל, כמבואר במשנתינו לגבי גט. נַפְקָא מִינָּהּ לְהוֹלֵךְ לָאו כְּזָבֵי דְּמֵי – דין זה, שיכול לבטל המתנה, אינו בכל אופן, שהרי אם אמר הנותן לשליח 'זכה במתנה זו לפלוני', ונטלה השליח, זכה בה המקבל על ידי השליח, כפי ששנינו לעיל (יא:) שזוכים לאדם שלא בפניו, ואין הנותן יכול לחזור בו. ודווקא באופן שאמר לשליח 'הולך מתנה זו לפלוני', ונטלה השליח, שאז לא זכה בה השליח בשביל המקבל, ויכול הנותן לחזור בו, שכן האומר לשליח 'הולך מתנה', אינו כמי שאומר 'זכה במתנה', ואם כן אין ביד השליח לזכות לו, ויכול הנותן לחזור בו קודם שתבוא ליד המקבל.

הגמרא מברר אלו לשונות נוספים מועילים לביטול גט ואלו לא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, וְאָמְרֵי לַהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – ויש שאמרו שבברייתא נשנה דין זה, אדם ששלח גט לאשתו ואמר לשליח, גֵּט זֶה לֹא יוֹעִיל לגרש, או שאומר שלא יַתִּיר אותה להינשא, או שלא יַעֲזִיב אותה ממנו, או שלא יְשַׁלַּח אותה מביתו, וכן אם אומר שהגט לֹא יְגָרֵשׁ, או יֶהֱא חָרֵם, או יֶהֱא כָּחֵרֵשׁ, כלומר ללא ערך, דִּבְרָיו קַיְימִין, והגט בטל, שכן לשונות הללו הם לשונות ביטול מכאן ולהבא. אולם אם אומר שאֵינוֹ מוֹעִיל לגרש, או שאֵינוֹ מַתִּיר, או שאֵינוֹ מַעֲזִיב, או שאֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ, או שאֵינוֹ מְגָרֵשׁ, או שחֵרֵם הוּא, או שכְּחֵרֵם הוּא נחשב, לֹא אָמַר כְּלוּם, והגט קיים, שכן אינו מבטל את הגט מעתה ואילך, אלא רק מעיד עליו לשעבר שיש בו חיסרון שמחמתו אינו מועיל לגרש, וזה אינו נכון, שהרי איננו רואים בו כל פסול.

אִיבַּעְיָא לְהוּ, אם אומר על הגט חֲרֵי הוּא חֵרֵם, מַהוּ הדין, האם משמעו לשון עדות לשעבר על הגט, כמו 'חרס הוא', ואין מועיל לבטלו, או שמא משמעו ביטול של הגט מכאן ואילך, ויועיל הביטול. אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַבָא, וְאָמְרֵי לָהּ [–ויש אומרים] שרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַבָא אמר לְרַב אַשִׁי, מַאי שְׁנָא האומר הרי הוא חרס, מֵהאומר על חפץ מסוים חֲרֵי הוּא חֵרֵם, או שאומר עליו חֲרֵי הוּא הֶפְקֵר, שדבריו מועילים, משום שלשון 'הרי הוא' משמע לעתיד. ואם כן האומר 'גט זה הרי הוא בטל' דבריו קיימים. הגמרא דנה על גט שביטלו הבעל, האם אפשר לחזור ולגרש בו: מסתפקת הגמרא על גט שביטלו הבעל, ונמלך ורוצה לגרש בו, האם חוֹזֵר הבעל וּמְגָרֵשׁ בּוֹ, מפני שגוף הגט לא בטל, אלא רק השליחות בטלה, ובעת ממנה את השליח מחדש, אוֹ שאֵינוֹ חוֹזֵר וּמְגָרֵשׁ בּוֹ מפני שבטל גוף הגט, והוא נחשב כחרס, ואם רוצה לגרש את אשתו, צריך לכתוב גט חדש. אומרת הגמרא שנחלקו בזה אמוראים. רַב נַחְמָן אָמַר, שחוֹזֵר וּמְגָרֵשׁ בּוֹ, וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר שאֵינוֹ חוֹזֵר וּמְגָרֵשׁ בּוֹ. פוסקת הגמרא וְהִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן – ההלכה כדעתו של רב נחמן, שחוזר ומגרש בו.

מקשה הגמרא על פסיקת ההלכה שיכול לחזור ולגרש בגט שביטלו. אֵינִי – האם כך ההלכה, וְהָא קָיְימָא לָן הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִי יוֹחָנָן [–והרי נפסקה ההלכה כרבי יוחנן] דְּאָמַר שהנותן כסף לאשה ואומר לה התקדשי לי במעות אלו לאחר שלושים יום, האשה חוֹזֶרֶת – יכולה לחזור בה בתוך אותם שלושים יום מרצונה להתקדש, הואיל שמבטלתם לפני שהם חלים, אם כן כפי שבכח האשה לבטל הקידושי כסף כן אמור להיות בכח הבעל לבטל הגט, ושלא יוכל לחזור ולגרש בו.

מתרצת הגמרא, הָכִי הַשְׁתָּא – וכי קושיא היא זו, הלא הָתָם בקידושין, הסכמת האשה להתקדש נעשית על ידי דִּיבּוּר, כאשר האשה אומרת שמסכימה להתקדש, וְכן חזרתה מרצונה להתקדש על ידי דִּיבּוּר הוּא נעשה, כאשר האשה אומרת שמסרבת להתקדש, ועל כן אָתֵי דִּיבּוּר של החזרה מהקידושין וּמְבַטֵּל את הדִּיבּוּר של ההסכמה להן, אבל מעות הקידושין עצמם הרי לא בטלו מתורת כסף, ואם יחזור ויקדשה בהן מדעתה, תהא מקודשת, וְכמו כן הָכָא בגט, נָהֵי דְּבִטְּלֵיהּ הבעל לְשְׁלִיחוּתָא דְּשָׁלִיחַ שלא יהא שלוחו לגרש, שזה בכוחו לעשות שכן דיבור מבטל דיבור, אך גִּיטָּא גּוּפֵיהּ – עצם הגט שהוא בעין, מִי קָא בָּטֵיל – האם הוא בטל, וכיון שלא בטל עצם הגט, אין מניעה לאחר ביטול הגט שיחזור הבעל ויגרש בו את האשה.

שנינו במשנה, בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה עוֹשֶׂה בית דין ממקום אחר ומבטלו: אִיתְּמַר – נאמרה מחלוקת אמוראים. כשהבעל היה רוצה לבטל את הגט בראשונה לפני תקנת רבן גמליאל הזקן, בְּפָנֵי כַּמָּה דיינים הוּא היה מְבַטְּלוֹ, רַב נַחְמָן אָמַר, שהיה צריך לבטלו בִּפְנֵי שְׁנַיִם, משום שאין זה דיני ממונות שצריכים שלושה, אלא הודעה בעלמא, ורַב שֵׁשֶׁת אָמַר שהיה צריך לבטלו בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה. ומפרשת הגמרא טעמיהם, רַב שֵׁשֶׁת אָמַר שצריך לבטל הגט בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, מפני ש'היה עושה בֵּית דִּין' קָתָנֵי – שנה התנא, ואין בית דין נחשב בפחות משלושה דיינים, וְרַב נַחְמָן אָמַר שמספיק בִּפְנֵי שְׁנַיִם, מפני שמצינו שלְבֵי תְּרֵי – למושב של שנים, נַמֵּי בֵּית דִּין קָרֵי לְהוּ – גם קורא להם התנא בית דין.

מביאה הגמרא את המקור של רב נחמן: אָמַר רַב נַחְמָן, מְנָא אַמִינָא לָהּ – מהיכן למדתי שגם שנים נקראים בית דין, דִּתְנַן – ששנינו לגבי תקנת פרוזבול, שכיון שהנושה בחברו יכול לגבות חובותיו בשמיטה בלא שיעבור על 'לֹא יִגֹּשׂ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לַה'' (דברים טו ב), על ידי שימסור שטרותיו לבית דין, והם יתבעו הבעל חוב וירדו לנכסיו בלא שהנושה נוגשו, תיקן הלל הזקן שיאמר לבית דין מוֹסְרַנִי לְפְנֵיכֶם

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת יום ההילולא יו"ד שבט, ה'תשכ"ה

התוועדויות פעילות וכפרשת השבוע בידּ רמה ובשירה ובשיר להשם, תורת הנגלה והחסידות.

בברכה

מנחם שניאורסאהן